

УДК 323.21:324:352(477.86)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-26>

Олег Миколайчук

ORCID: 0009-0001-3701-0486

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ: ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ, ПРОГРАМИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті досліджено вплив реформи децентралізації на партійну систему та виборчі процеси в Івано-Франківській області. Об'єктом дослідження є політичні партії та виборчі процеси регіонального рівня Івано-Франківщини в умовах реалізації реформи децентралізації. Проводиться аналіз трансформацій регіональної партійної системи та електоральної поведінки під впливом децентралізаційних процесів, а також оцінка змін у програмах політичних партій і в інституційних засадах місцевого самоврядування. Основна увага приділяється аналізу розвитку регіональної партійної системи, перебігу та результатів місцевих виборів 2020 року, еволюції партійних програм та інституційних трансформацій у контексті децентралізації.

Децентралізація залишається однією з ключових реформ в Україні, спрямованих на зміцнення демократичних основ та стійкості держави. Завершення основного етапу цієї реформи напередодні місцевих виборів 2020 року створило нові умови для функціонування політичних партій та виборчих процесів на місцевому рівні. Аналіз впливу децентралізації на регіональну партійну систему Прикарпаття дає змогу виявити особливості трансформації політичного життя регіону, що важливо для розуміння загальнонаціональних тенденцій та подальшого розвитку демократичних інституцій.

Ключові слова: децентралізація, об'єднані територіальні громади, місцеві вибори, політичні партії.

Вступ. Упродовж останнього десятиліття в Україні реалізовується масштабна реформа децентралізації, яка передбачає передачу значних повноважень і ресурсів на місця. Ця трансформація політичної системи суттєво посилила роль місцевого самоврядування. Внаслідок реформи політичні партії на регіональному рівні почали відігравати помітнішу роль у формуванні місцевої політики, кадрових призначень та стратегічного планування. Децентралізація створила унікальні передумови для розвитку місцевої демократії, однак ефективність цього процесу значною мірою залежить від рівня зрілості місцевих партійних структур, їхньої здатності до конструктивного діалогу з органами самоврядування та узгодження політичних інтересів із потребами громад. Отже, актуальність дослідження для місцевого самоврядування зумовлена необхідністю зрозуміти, як нові умови впливають на партійну систему та які виклики постають перед місцевим самоврядуванням в умовах децентралізації.

Івано-Франківська область обрана як приклад регіону для аналізу цих процесів, оскільки Прикарпаття активно пройшло етап формування об'єднаних територіальних громад та демонструє особливості партійної конкуренції на місцевому рівні. Перебіг і результати місцевих виборів 2020 року в області, що відбувалися вже на новій територіальній основі громад, наочно показали вплив реформи децентралізації на регіональну політику. Зокрема, досвід Прикарпаття висвітлив чинники успіху загальнонаціональних і регіональних партій в умовах децентралізації та порушив питання балансу між централізованим керівництвом партій і автономією їхніх місцевих осередків. Таким чином, вивчення партійних процесів саме на прикладі Івано-Франківщини дозволяє виявити, як загальнонаціональні тенденції

© О. Миколайчук, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

проявляються на рівні конкретного регіону, і зробити висновки про інституційні трансформації місцевого врядування внаслідок реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням процесів децентралізації та політичних партій Івано-Франківщини займалися такі вчені, як от : Нікогосян О., Яремчук В., Миколайчук О. В їх дослідження показують яким чином реформа децентралізації впливає на виборчі процеси в країні, взаємодію політичних партій і груп з населенням та виклики, з якими зіткнулася країна під час виборчих процесів.

Методи дослідження. У процесі підготовки використано комплекс методів, що забезпечили всебічне й об'єктивне дослідження теми. Серед них: синтез – для узагальнення отриманих результатів та формулювання цілісних висновків щодо впливу децентралізації на партійну систему регіону; аналітичний, що дозволив детально проаналізувати структуру регіональної партійної системи та визначити ключові тенденції її розвитку; порівняльно-історичний метод застосовано для дослідження інституційних трансформацій у контексті децентралізації шляхом порівняння сучасних процесів із попередніми етапами розвитку місцевого самоврядування; контент-аналіз партійних програм допоміг виявити програмні пріоритети та позиції політичних сил щодо проблем децентралізації. Застосування методів дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки щодо стану, проблем та перспектив удосконалення децентралізаційних та виборчих процесів в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати стан реформи децентралізації та політичних партій Івано-Франківщини. Провести огляд виборчих процесів, програм та інституційних трансформацій, що були здійснені під час виборів, з'ясувати на якому етапі знаходиться реформування структури влади на місцях, проблеми та перспективи розвитку децентралізаційних процесів.

Результати та обговорення. Реформа децентралізації, розпочата ще в 2014 році суттєво змінила політичну ситуацію на місцевому рівні. Передача значних повноважень і ресурсів від центру до громад посилила роль політичних партій у регіонах. Якщо раніше місцева політика часто будувалася на непартійних основах чи домінуванні окремих осіб, то тепер партійні організації активно впливають на формування місцевої влади, кадрові призначення та розвиток громад. Децентралізація створила передумови для розвитку місцевої демократії, однак в той же час проявилися такі явища, як фрагментація партійної системи, нестача сталих партійних осередків на місцях та персоналізація політики, що проявляється в залежності від окремих лідерів. У деяких громадах склалося фактичне домінування певних політичних сил, що впливає на прозорість рішень і рівень довіри громадян [5, с. 249]. Ефективність децентралізації значною мірою залежить від зрілості місцевих партійних структур, їхнього вміння до конструктивної співпраці з органами самоврядування та від того, чи не вступають політичні інтереси в конфлікт із потребами громади.

На Івано-Франківщині партійна система після реформи є багатопартійною та конкурентною. До складу новообраної обласної ради у 2020 році увійшли представники шести партій [12]. Жодна політична сила не має одноосібної більшості, що зумовлює необхідність коаліцій та домовленостей. До складу ради увійшли: Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (19,37% голосів, 18 мандатів), «Європейська Солідарність» (17,25%, 17 мандатів), партія «За Майбутнє» (16,27%, 16 мандатів) і ВО «Батьківщина» (14,85%, 14 мандатів). До ради також пройшли регіональний проект «Платформа Громад» (10,36%, 10 місць) і президентська партія «Слуга народу» (8,99%, 9 місць). Таким чином, у облраді присутні як загальнонаціональні партії, так і нові регіональні політичні сили. Цікавим є те, що «Платформа Громад» виникла саме на Прикарпатті – її створено групою депутатів обласної ради внаслідок розколу місцевого осередку Блоку Петра Порошенка «Солідарність» [7; 10]. Цей випадок ілюструє інституційну трансформацію: локальні лідери, незгодні з центральною партійною лінією, утворили

окрему регіональну силу. Попри те, що засновники «Платформи Громад» формально залишалися членами всеукраїнських партій.

Варто відзначити ідеологічний контекст: політичні сили, які змагаються на Івано-Франківщині, здебільшого належать до проєвропейського, національно-демократичного спектру. Як зауважують самі прикарпатські політики, у цьому регіоні виборці підтримують партії однакового проєвропейського спрямування. Відповідно, конкуренція між ними базується не стільки на програмних розбіжностях, скільки на авторитеті кандидатів та здатності партійних команд реалізувати обіцянки на місцях. Це з одного боку забезпечує ідейну єдність щодо загальнонаціональних питань, але з іншого – призводить до розподілу голосів між ідеологічно схожими партіями [7]. Для прикладу, у складі обласної ради VIII скликання всі шість фракцій підтримують курс на децентралізацію та зміцнення місцевого самоврядування, відмінності між ними полягають у підходах до управління та персональному складі. В таких умовах важливу роль відіграють коаліційні домовленості. Після виборів 2020 року керівні посади в постійних комісіях облради було розподілено між усіма шістьма політичними силами пропорційно. Головою обласної ради знову (втретє) обрано представника «Свободи» Олександра Сича, проте очільниками 10 з 11 депутатських комісій стали представники інших партій (по дві комісії в «ЄС», «Батьківщини», «За Майбутнє», «Свободи» та «Платформи громад», і одну очолив депутат від «Слуги народу») [12]. Такий розподіл свідчить про багатопартійну співпрацю: фактично сформовано консенсусну більшість, де всі ключові гравці залучені до ухвалення рішень.

Хоча на рівні області партійна система виглядає збалансованою, на рівні окремих громад можливе домінування однієї сили. Це стосується і обласного центра – Івано-Франківська, де на місцевих виборах 2020 року чинний міський голова Руслан Марцінків, висуванець Всеукраїнського об'єднання «Свобода», здобув понад 84% голосів виборців, що забезпечило йому впевнену перемогу вже в першому турі. Практично беззаперечна підтримка діючого мера і його політичної команди призвела до того, що «Свобода» отримала найбільшу фракцію і контролює міську раду. Подібна ситуація спостерігалася і в інших містах області (зокрема, у місті Калуш мером також обрано кандидата від «Свободи» Андрія Найдю). Така концентрація влади в руках однієї політичної сили відповідає загальноукраїнській тенденції: децентралізація підсилила популярних місцевих лідерів, інколи створюючи монополію влади на рівні громади [9]. Дослідники застерігають, що домінування однієї партії чи групи в регіоні може негативно вплинути на прозорість управління та підзвітність влади перед громадянами [5, с. 249–250]. Водночас у демократичному середовищі Прикарпаття наявність альтернативних партій і активне громадянське суспільство стримують авторитарні тенденції, змушуючи лідерів рахуватися з конкурентами і виборцями.

Місцеві вибори у жовтні 2020 року стали кульмінацією адміністративно-територіальної реформи та перезавантаження системи влади на локальному рівні. В Івано-Франківській області ці вибори вперше проходили на повністю новій територіальній основі: замість колишніх районів і сотень дрібних рад було сформовано укрупнені громади та нові укрупнені райони. Напередодні виборів область було поділено на 6 районів (замість 14 старих), утворено 62 об'єднані територіальні громади, що покрили всю територію регіону [5]. Таким чином, населення вперше обирало депутатів до рад новостворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та до нових районних рад, а також переобирало склад обласної ради. Це стало визначальним етапом реформи, адже відбулася реальна передача влади на місця, адже обрані ради громад отримали більшість повноважень у сферах місцевого розвитку, бюджету, управління земельними та комунальними ресурсами. Органи державної влади на місцях (райдержадміністрації) втратили колишній вплив і поступово перетворюються радше на наглядово-координаційні структури, без прямого контролю над фінансовими ресурсами громад [9].

Вибори 2020 року відбулися за новим Виборчим кодексом, що запровадив пропорційну систему з відкритими списками в містах і громадах понад 10 тисяч населення. Ця новація суттєво вплинула на виборчий процес. З одного боку, виборці отримали можливість впливати на черговість кандидатів у партійному списку, голосуючи за конкретного претендента, а не лише за партію. З іншого боку – була скасована можливість самовисування кандидатів у середніх і великих громадах, тож навіть на рівні сіл і селищ, де населення понад 10 тис., балотуватися можна було тільки від партії [2]. Це створило виклик для місцевих лідерів громад, які раніше перемагали як незалежні: частина з них відмовилась йти на вибори, щоб не асоціюватися з будь-якою партією, адже рівень довіри до партій загалом низький. Як наслідок, конкуренція подекуди зменшилася, а новообрані ради громад можуть виявитися більш лояльними до партійного керівництва, але менш представницькими для всіх верств громади. Експерти попереджали, що це відкриває шлях до можливих корупційних ризиків у малих радах, адже потрапити туди стало простіше кандидатам із партійною підтримкою і меркантильними інтересами.

Попри згадані перестороги, місцеві вибори 2020 на Франківщині загалом пройшли організовано і стали вирішальними для становлення нової влади на місцях. Децентралізація до цього моменту забезпечила громадам суттєве збільшення фінансових ресурсів (за рахунком залишення частини податків у місцевих бюджетах) та розширення повноважень. Це підвищило значущість посади міського/селищного голови і привабливість депутатства в радах громад. Фактично, в руках новообраних рад опинилися «реальні важелі» впливу на життя громад – бюджетні кошти, земля, комунальна інфраструктура. За оцінками аналітиків, децентралізація зробила мерів «дуже сильними» і надала громадам додаткові кошти [9]. Виборці в багатьох випадках відчували покращення в своїх містах і селах (нові дороги, відремонтовані школи, сучасне освітлення тощо) і це приписали заслугам чинної місцевої влади. Насправді ж зросла не ефективність управління, а обсяг ресурсів у бюджетах, проте люди сприймають нинішніх керівників громад як значно успішніших за попередників. Це пояснює феномен переобрання більшості діючих голів громад на новий термін із дуже високими результатами. На Прикарпатті майже всі міські голови основних міст зберегли посади. Як вже зазначалося, в Івано-Франківську Руслан Марцінків отримав понад 84% голосів; у Калуші кандидат від тієї ж партії випередив основного конкурента з рахунком 45% проти 36%; в Коломиї переміг чинний голова Богдан Станіславський (самовисуванець, підтриманий низкою демократичних сил) [3]. Отже, вибори 2020 підтвердили тенденцію: сильні громади довіряють перевіреним лідерам, які змогли використати можливості реформи на благо місцевого розвитку.

Результати голосування до обласної ради засвідчили певну плюралістичність регіональної політики. Водночас показовими є підсумки виборів до міських рад області. У великих містах Прикарпаття парламентські партії поступилися позиціями місцевим командам чинних мерів. Зокрема, у Івано-Франківській міській раді після виборів сформувалася промерська більшість, до якої увійшли депутати від «Свободи» та союзних сил; натомість «Слуга народу», «Батьківщина», «Голос» та інші партії отримали порівняно небагато мандатів або й не пройшли зовсім. Така картина узгоджується із загальнонаціональним трендом: у більшості великих міст України вибори виграла партія мерів або місцеві проекти, а не партія влади [14, с. 22–23]. Брак розвиненої мережі осередків та постійної роботи з виборцями між виборами послабив позиції всеукраїнських партій на місцях. Приміром, пропрезидентська «Слуга народу» хоч і посіла перше місце за сумарною кількістю обраних депутатів по країні, проте насправді цей результат було досягнуто за рахунок включення до списків великої кількості популярних локальних лідерів, які часто не мали жодного стосунку до партії і після виборів фактично розірвали з нею зв'язки. У Івано-Франківській області «слуги» отримали лише близько 9% місць в облраді, не контролюють жодної міської громади і не мають своїх

мерів. Таким чином, ні через місцеве самоврядування, ні через місцеві держадміністрації центральна влада (президентська вертикаль) не забезпечила собі домінування на Прикарпатті [11, с. 19–20]. Це підтверджує сутність децентралізації: регіональна еліта і громади отримали реальну автономію у вирішенні місцевих питань, а вплив Києва на кадрову політику і рішення на місцях суттєво зменшився.

Місцеві вибори 2020 року на Івано-Франківщині мали і деякі проблемні аспекти. Через пандемію COVID-19 та економічні труднощі явка виборців була невисокою (в середньому близько 37% по країні), виборча кампанія проходила млявіше, особливо в селах, що знизило рівень залучення громади до політичного процесу. Окремі інциденти вказували на зростання тиску на місцевих лідерів: зокрема, кілька голів ОТГ Прикарпаття скаржилися напередодні виборів на провокації з боку правоохоронців (обшуки, перевірки діяльності громад), що вони розцінили як спробу політичного тиску [7]. Попри це, загалом вибори пройшли конкурентно, а їхні результати були визнані. Утворені нові органи місцевої влади розпочали свою роботу наприкінці 2020 року, ухвалюючи перші бюджети громад з урахуванням нових фінансових можливостей. Це остаточно закріпило інституційні трансформації, які принесла децентралізація: відтепер саме громади та їхні ради є основною ланкою публічної влади на Івано-Франківщині, тоді як роль районного рівня зменшена, а область виконує координаційну та представницьку функцію.

Реформа децентралізації отримала загальну підтримку більшості українських політичних сил, проте практика впровадження виявила низку проблем у партійних стратегіях на місцях. Більшість провідних партій включили до своїх програмних документів положення на підтримку децентралізації та обіцянки завершити реформу місцевого самоврядування [1]. Наприклад, партія «Європейська Солідарність» прямо наголошувала на необхідності передачі реальних важелів впливу громадам і продовженні реформи децентралізації, тоді як партія експрем'єра Володимира Гройсмана («Українська стратегія») ставила завершення децентралізації одним з пріоритетів своєї програми. З іншого боку окремі політичні сили раніше скептично ставилися до адміністративно-територіальної реформи – так, у програмі «Батьківщини» Юлії Тимошенко тези про децентралізацію у 2019 році взагалі були відсутні, а в 2014 році ця партія навіть висловлювалася проти укрупнення громад. Проте на місцевих виборах 2020 всі основні партії без винятку висували своїх кандидатів до рад ОТГ, фактично прийнявши нові правила.

На рівні регіону партійні програми та риторика у кампанії зосереджувалися переважно на конкретних проблемах громад, проте не завжди враховували реальні повноваження місцевої влади. В Івано-Франківській області (як і у решті регіонів) спостерігався поширений недолік: політична агітація апелювала до питань, які лежать поза компетенцією місцевого самоврядування [9]. Зокрема, у промовах і передвиборчих обіцянках лунали теми мови, релігії, геополітичного курсу чи боротьби з корупцією на загальнодержавному рівні – доволі популістичні меседжі, що мали б більше сесну щодо парламентських виборів, тоді як необхідно зосереджуватися на проблемах місцевого рівня. Обіцянки, які не відповідають реальним повноваженням міських чи сільських рад, фіксувалися у програмах різних партій – від всеукраїнських «ЄС», «ОПЗЖ», «Слуги народу» до регіональних проектів. Це свідчить про проблему низької якості програмного процесу: замість конкретних місцевих стратегій розвитку громад (інфраструктура, освіта, медицина, місцева економіка) деякі партії пропонували виборцям гасла загального плану або неконкретні (розпливчасті) обіцянки. Ще одна проблема – відсутність сталих партійних структур на місцях. Багато партій фактично не мали розбудованих осередків у селах та містечках, тому центральні керівники залучали до списків авторитетних безпартійних лідерів громад, щоб ті «тягнули» рейтинг партії на виборах. Такий підхід спрацював на короткостроковий результат (мандати), але не сприяв партійному

будівництву. Часто новообрані депутати виявилися слабо пов'язаними з партією і орієнтувалися більше на власні інтереси чи інтереси громади [6]. Наприклад, після виборів багато депутатів, обраних від «Слуги народу» в радах Прикарпаття, фактично дистанціювалися від партії, яка їх висунула. Відтак партія влади не отримала міцної опори на місцях, а місцеві ради стали політично розрізненими.

Серед інших проблем, які висвітлили місцеві вибори 2020 року в умовах децентралізації, аналітики відзначають:

Обмеження участі незалежних кандидатів. На виборах до рад громад понад 10 тис. мешканців було заборонено самовисування. Це відштовхнуло частину активних лідерів громад (голів ОСББ, громадських активістів), які не бажали вступати до партій, і знизило конкуренцію у малих містах. Таким чином, деякі громади втратили можливість обирати позапартійних кандидатів, відомих своєю роботою на місцях.

Відсутність партійної роботи між виборами. Багато партій зосередилися лише на виборчій кампанії, не маючи постійної присутності у житті громад. Вони боролися радше за залучення локальних лідерів у свої списки, ніж за довіру виборців через послідовну діяльність. Це призвело до того, що склад рад формувався з «випадкових» для партії людей – авторитетних осіб, які не перейняли партійну ідеологію.

Низька компетентність нових політиків. Молоді партії та нові кандидати нерідко виявилися не підготовленими до роботи: аналіз їхніх програм показав слабе розуміння реальних проблем громад і навіть незнання базових повноважень місцевого самоврядування. Через це передвиборчі обіцянки були неконкретними або нереалістичними, а дискусія – спрощеною, без глибинного обговорення шляхів розвитку громад.

Популізм і брудні технології. Деякі досвідчені політики, не маючи якісної програми дій на місцях, вдалися до чорного піару проти опонентів та обіцянок, що виходять за межі компетенції місцевої влади. Альтернативи у вигляді змістовної дискусії про розвиток громад практично не було, тож виборча кампанія зводилася до змагання впізнаваності та гасел.

Перелічені проблеми свідчать, що політичні партії загалом не були повною мірою готові до нової децентралізованої реальності [8, с. 92–93]. Втім, реформа відкрила і нові перспективи для партійної системи на регіональному рівні. По-перше, поступово формується прошарок політиків, так званої «нової генерації», які розпочали кар'єру з місцевого самоврядування. Успішні голови громад, депутати рад ОТГ можуть стати основою для оновлення загальнонаціональних еліт. Зокрема, на Франківщині зросла плеяда місцевих лідерів (міські голови, активісти, молоді депутати), що зарекомендували себе конкретними справами. Ці люди або вже інтегруються у склад існуючих партій, або ж створюють нові політичні проекти під потреби своїх регіонів. Яскравий приклад – поява згаданої партії «Платформа Громад», яка позиціонується як партія місцевого самоврядування і відстоює інтереси громад Прикарпаття [9]. Так само «Українська Галицька партія», хоч і не здобула мандатів в облраді, активно працює на рівні міст та ОТГ Галичини, активно звертаючи увагу на збереженні культурної спадщини, розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, тощо. Ці процеси свідчать про зародження елементів регіональної партійної ідентичності в межах унітарної держави.

По-друге, децентралізація поставила перед партіями нові завдання, стимулюючи їх до внутрішньої реорганізації. Для успішної роботи на місцях партії мусять розбудовувати реальні місцеві осередки, навчати та висувати компетентні кадри, враховувати інтереси громад у своїх програмах. Є розуміння, що без глибокого вкорінення в громадах партії ризикують втратити підтримку: виборець на місцях тепер бачить пряму залежність якості життя від місцевої влади і схильний більше довіряти тим, кого знає особисто. Отже, партії вимушені еволюціонувати від суто виборчих «пірамід» до мережево-центричних організацій, присутніх у кожній громаді.

По-третє, очікується удосконалення законодавства з огляду на уроки виборів 2020. Уже лунають пропозиції повернути мажоритарну систему для виборів депутатів малих громад і дозволити самовисування там, де партійна система явно зайва. Це може посилити представництво локальних незалежних лідерів. Водночас обговорюється питання запровадження інституту префектів (державних представників на місцях) замість ліквідованих районних державних адміністрацій – щоб забезпечити баланс між місцевим самоврядуванням і державною владою та недопущення дезінтеграції країни. Експерти наголошують, що президенту не слід контролювати місцеву виконавчу владу; варто передати ці функції уряду і чітко розмежувати повноваження, залишивши державі нагляд лише за законністю рішень органів самоврядування [9]. Усі ці кроки покликані усунути виявлені дисбаланси і зробити систему більш стійкою.

Насамкінець, важливо підкреслити: децентралізація дала громадянам відчуття реального впливу на розвиток своєї місцевості, а партіям – шанс стати ближчими до людей. На Івано-Франківщині, як і в Україні в цілому, політичні партії вчаться працювати в нових умовах та шукають правильні точки взаємодії з громадами. Від того, наскільки партійні стратегії будуть орієнтовані на потреби місцевого розвитку, залежить і подальший успіх реформи. Перспективи загалом оптимістичні: вже зараз видно зростання компетентності місцевих рад, активізацію громадського контролю, підвищення прозорості (наприклад, Івано-Франківську обласну раду відзначають як одну з найбільш відкритих в Україні). Якщо партії зможуть інституційно закріпитися на рівні громад, проводячи системну політику розвитку регіону, то децентралізація приведе до становлення зрілої регіональної політичної системи [13, с. 159–160]. Натомість у разі конфлікту між центром і регіонами, надмірної централізації партійних рішень чи ігнорування голосу громад, можуть виникати нові виклики – від бюджетних протистоянь до ризику сепаратистських настроїв на периферії. На щастя, прикарпатський досвід поки що демонструє здатність місцевих еліт і суспільства до діалогу та компромісу.

На Івано-Франківщині, як і в інших регіонах, описані проблеми проявилися досить відчутно, проте місцевий контекст дає і підказки щодо шляхів їх розв'язання. Багато прикарпатських громад раніше взагалі не мали розвинених партійних осередків, тож вимога балотуватися лише від партій стала для них викликом. Деякі сільські голови, чия громада перевищила поріг у 10 тис., публічно обурювалися таким обмеженням. Вирішення на Прикарпатті бачать саме повернення права самовисування: про це заявляли і Асоціація міст України і Всеукраїнська асоціація громад. Інший шлях – створення місцевих партій. У регіоні вже діють політичні проекти локального спрямування, як-от «Платформа громад» чи «Українська Галицька Партія», які фактично стали притулком для багатьох незалежних лідерів громад [10]. Хоч такі партії юридично є загальноукраїнськими, вони зосереджені на місцевому порядку денному. Що стосується ролі особистостей у політиці, коли виборці орієнтуються на відомих людей (мерів, мажоритарних нардепів) більше, ніж на бренди партій. Вибори 2020 це підтвердили: у багатьох громадах партійність носила формальний характер, а результат визначали авторитет кандидатів. Це створює ризик, що після виборів такі депутати не дотримуватимуться партійної лінії, або навпаки – партійне керівництво почне диктувати їм всупереч інтересам громади. Розв'язанням цієї колізії на місцевому рівні може бути встановлення кращого зв'язку між партіями та громадами. На Прикарпатті деякі партії намагаються закріпитися надовго: так, «Свобода» та «Батьківщина» вже багато років мають стабільні осередки в селах і містечках, проводять зустрічі, підтримують локальні ініціативи. Новим партіям варто переймати цю тактику.

Серед іншого, у прикарпатських громадах після виборів зіткнулися з тим, що значна частина новообраних депутатів та навіть деякі голови не мали достатнього досвіду

управління. Ряд ОТГ отримали молодих лідерів, які мали хорошу репутацію, але потребували знань про бюджетний процес, земельні питання, юридичні процедури. Регіон скориствовав наявними програмами навчання: так, Івано-Франківський центр розвитку місцевого самоврядування та інші проекти проводили тренінги для новообраних рад. Місцеві асоціації також організовували семінари щодо повноважень органів громади. В результаті в багатьох громадах вдалося швидко прийняти бюджети, сформувати виконкоми і приступити до роботи без затримок. Однак компетентність – це довготривала інвестиція. Важливо продовжувати освіту місцевих кадрів постійно. Прикарпаття може запозичити кращі практики інших областей: наприклад, на Дніпропетровщині громадський сектор провів аналіз місцевих програм і виявив низку прогалин, після чого домігся включення експертів до розробки стратегій розвитку міст. Такий досвід варто застосувати й у нас – залучати університетських викладачів, експертів-практиків для консультацій депутатів, публічно обговорювати плани розвитку громад. Підвищення компетенції йде пліч-о-пліч з активністю самих громадян: на Франківщині дедалі більше мешканців користуються інструментами участі (бюджети участі, електронні петиції), що теж спонукає місцеву владу глибше розбиратися в питаннях і працювати професійніше.

Передвиборча кампанія на Прикарпатті у 2020 році, на щастя, не була надто «токсичною», але без інцидентів не обійшлося. Були зафіксовані типові порушення: наприклад, масове розміщення агітаційних матеріалів без вихідних даних (друковані матеріали без зазначення замовника), що порушувало закон, але часто ігнорувалося. Мали місце і приклади застосування силового ресурсу для тиску на неугодних голів громад [14, с. 4, 21–23]. Показовою стала історія у Витвицькій громаді: там правоохоронці влаштували провокацію проти чинного голови Миколи Шикори (інсценували передачу хабара, після чого його затримали, але справу закрили через відсутність доказів). Подібні випадки, на думку місцевих спостерігачів, були сплановані опонентами напередодні виборів, аби дискредитувати лідерів громад. Для протидії цьому на рівні області спрацювала солідарність: Асоціація громад звернула увагу ЗМІ та керівництва МВС на ці інциденти, і подальшого тиску вдалося уникнути. Урок для майбутнього – необхідність чітких запобіжників від адміністративного свавілля під час виборів. Це включає і прозорий контроль за діями силовиків у передвиборчий період, і пильний громадський моніторинг. Водночас важливо на рівні громад створювати запит на змістовну політику. Головне – не залишати політиків безконтрольними між виборами. Прикарпатська громада, як і всюди в Україні, має навчитися постійно тримати зворотний зв'язок із місцевою владою: вимагати звітів, нагадувати про обіцянки, критикувати за очевидний популізм. Громадський сектор уже декларує такий підхід: не чекати 5 років, а регулярно питати з депутатів про виконання їхніх слів. Така активність позбавить змістовну альтернативу на виборах від інформаційного голоду і поступово витіснить брудні технології на узбіччя політичного процесу.

Таким чином, комплексне вирішення окреслених проблем місцевих виборів – від зміни виборчих правил до просвіти і контролю – можливе за умови співпраці законодавців, партій та громадськості. Досвід місцевих виборів 2020 року, зокрема на Прикарпатті, висвітлив недоліки, але водночас підказав і напрямки руху: більше залучення громади, більше відповідальності партій та кандидатів, більше професіоналізму на місцях. Реалізація цих уроків допоможе зробити наступні вибори більш конкурентними за якістю, а місцеву владу – більш спроможною та підзвітною громадам.

Загалом, децентралізація і надалі залишатиметься важливим чинником трансформації партійної системи, стимулюючи партії ставати відповідальнішими перед виборцями та сприяючи підвищенню ефективності влади на місцях.

Висновки. Реформа децентралізації істотно змінила місцеву політику на Прикарпатті, розширивши повноваження та ресурси громад і підвищивши відповідальність партій на

місцях. Попри початкові очікування, що більше самоврядних повноважень автоматично принесе більше змін і переваг, реальність виявилася складнішою: невиконані або важко вимірювані обіцянки породили розчарування та критику на адресу місцевої влади. Водночас у регіоні сформувалася багатопартійна система з яскраво вираженою регіональною специфікою. Івано-Франківська область у процесі децентралізації зазнала значних інституційних змін, що відобразилося на діяльності політичних партій. Вибори 2020 року стали поворотним моментом, утворивши нову структуру влади на місцях і змінивши розклад сил у регіональній партійній системі. Попри низку проблем – фрагментацію, слабкість партійних осередків, популізм проглядаються і позитивні тенденції. Партії адаптуються до нових умов, а громади отримують більше впливу на політику. У перспективі успіх децентралізації залежатиме від здатності партій пропонувати чіткі програми розвитку громад, співпрацювати задля спільного блага та підтримувати баланс інтересів між центром і регіонами.

Аналіз передвиборчих програм місцевих партій виявив характерні тенденції. Більшість сил акцентували увагу на найбільш актуальних для громади питаннях – інфраструктурі (дороги, транспорт), охороні здоров'я, освіті – і детально розписували саме ці обіцянки. Натомість такі сфери, як соціальний захист та житлово-комунальне господарство, згадувалися рідко. Серед інституційних проблем виокремлюється також необхідність кращої координації між центральним керівництвом партій та їхніми місцевими осередками. Залежність місцевих команд від рішень «згори» інколи стримує ініціативу на місцях, а кадровий голод у громадах показав, що партії мусили швидко вчитися підбирати компетентні кадри для новостворених територіальних громад. Крім того, низька явка і орієнтація виборців переважно на відомих особистостей, а не на партійні програми, продемонстрували певну кризу довіри до партійних інститутів. Це сигнал, що партійна система потребує подальшого зміцнення інституційної спроможності та роботи над помилками, аби виправдати очікування виборців у децентралізованих громадах.

Перспективи подальшого розвитку місцевої політики на Прикарпатті напряду залежать від успішної адаптації партій до нових умов управління. Децентралізація вже дала громадам реальні важелі впливу і ресурси, що дозволило впровадити позитивні практики самоврядування та господарювання. Надалі політичні партії мають стати рушійною силою цих процесів: від їхнього вміння запропонувати чітку стратегію розвитку громад і відповідальних лідерів залежатиме поступ регіону. Важливо, щоб партії на місцях навчились балансувати локальні потреби з загальнодержавними пріоритетами та ефективно співпрацювати з центральною владою. Останні кризові події (зокрема, війна) засвідчили, що спроможні територіальні громади – це основа стійкості та згуртованості країни, а значить, подальше зміцнення місцевого самоврядування і партійної участі в ньому матиме не лише внутрішньополітичне, а й загальнонаціональне значення. Як показує досвід Прикарпаття, реформа дала поштовх для оновлення місцевої політики, і тепер головне – реалізувати цей потенціал з користю для громадян та держави. Таким чином, місцева партійна система Івано-Франківщини потребує цілеспрямованого розвитку і вдосконалення, аби максимально реалізувати потенціал децентралізації для добробуту громад і успішного майбутнього регіону.

Література:

1. Абрам'юк І. Доля децентралізації у новій політичній реальності – аналіз партійних програм. 2019. URL: <https://decentralization.ua/news/11165> (дата звернення: 09.01.2026).
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. № 7, № 8, № 9. С. 48.
3. Івано-Франківськ. Вибори міського голови 25 жовтня 2020. *Ukraine Elections*. URL: https://ukraine-elections.com.ua/uk/election_data/region_result_page/213 (дата звернення: 10.01.2026).

4. Івано-Франківщина. *Офіційний вебсайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації*. URL: <https://www.if.gov.ua/ivano-frankivshchina> (дата звернення: 09.01.2026).
5. Миколайчук О. Взаємодія політичних партій, органів місцевого самоврядування та громадян у процесі децентралізації: регіональний вимір. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. № 21. 2025. С. 248–254.
6. «Місцеві вибори 2020»: Партійність обраних на відповідних місцевих виборах депутатів місцевих рад. *Центральна виборча комісія України 2020*. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm002pt001f01%3D695pt00_t001f01%3D695.html (дата звернення: 11.01.2026).
7. Нечвідова О. Місцеві вибори. Прикарпаття: як змагаються кандидати у невеликих ОТГ. 2020. URL: <https://tyzhden.ua/mistsevi-vybory-prykarpatia-iak-zmahaiutsia-kandydaty-u-nevelykykh-oth/> (дата звернення: 10.01.2026).
8. Нікогосян О. Політичний аналіз місцевих виборів 2020 р. в Україні: уроки для партій і виборців. *Актуальні проблеми політики*. 2021. № 67. С. 89–95.
9. Підсумки місцевих виборів 2020. URL: <https://centreua.org/mistsevi-vibori-2020/pidsumki-viboriv-2020/> (дата звернення: 09.01.2026).
10. «Платформа Громад» об'єднує Івано-Франківськ. 2020. URL: <https://kurs.if.ua/platforma-gromad-obyednuye-ivano-frankivsk/> (дата звернення: 10.01.2026).
11. Шевченко О., Романова В., Жаліло Я. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. *Київ : НІСД*. 2020. С. 153.
12. Як партії поділили між собою постійні комісії Івано-Франківської обласної ради та хто їх очолив. URL: <https://pik.net.ua/2020/12/04/yak-partiyyi-podilyly-mizh-soboyu-postijni-komisiyi-ivano-frankivskoyi-oblasnoyi-rady-ta-hto-yih-ocholyv/> (дата звернення: 11.01.2026).
13. Яремчук В. Історіографія та емпірична база досліджень регіональної політичної еліти. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. № 1(97). 2020. С. 149–183.
14. 2020 Local Elections in Ukraine: Post-Election Report. *International Foundation for Electoral Systems*. 2020. URL: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2021/02/IFES-Post-Election-Report-2020-Local-Elections-v1-2021-2-17-ENG.pdf> (дата звернення: 10.01.2026).

References:

1. Abramiuk, I. (2019). Dolia detsentralizatsii u novii politychnii realnosti – analiz partiinykh proham. *Decentralization.ua*. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/11165>. [in Ukrainian].
2. Vyborchyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 hrudnia 2019 r. № 396-IX. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 7–9. S. 48.
3. Ivano-Frankivsk. Vybyory miskoho holovy 25 zhovtnia 2020. (2020). *Ukraine Elections*. Retrieved from: https://ukraine-elections.com.ua/uk/election_data/region_result_page/213. [in Ukrainian].
4. Ivano-Frankivshchyna. *Ofitsiyniy websait Ivano-Frankivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii*. Retrieved from: <https://www.if.gov.ua/ivano-frankivshchina>. [in Ukrainian].
5. Mykolaichuk, O. (2025). Vzaiemodiia politychnykh parti, orhaniv mistsevoho samovriaduvannia ta hromadian u protsesi detsentralizatsii: rehionalnyi vymir. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Politolohiia*. № 21. S. 248–254. [in Ukrainian].
6. Tsentralna vyborcha komisiia Ukrainy. (2020). Mistsevi vybyory 2020: Partiinist obranykh na vidpovidnykh mistsevykh vyborakh deputativ mistsevykh rad. Retrieved from: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm002pt001f01%3D695pt00_t001f01%3D695.html. [in Ukrainian].
7. Nechvidova, O. (2020). Mistsevi vybyory. Prykarpattia: yak zmahaiutsia kandydaty u nevelykykh OTH. *Tyzhden.ua*. Retrieved from: <https://tyzhden.ua/mistsevi-vybory-prykarpatia-iak-zmahaiutsia-kandydaty-u-nevelykykh-oth/>. [in Ukrainian].
8. Nikohosian, O. (2021). Politychnyi analiz mistsevykh vyboriv 2020 r. v Ukraini: uroky dlia partii i vybortsiv. *Aktualni problemy polityky*. № 67. S. 89–95. [in Ukrainian].
9. Pidsumky mistsevykh vyboriv 2020. (2020). *CentreUA*. Retrieved from: <https://centreua.org/mistsevi-vibori-2020/pidsumki-viboriv-2020/>. [in Ukrainian].
10. Platforma Hromad obiednuie Ivano-Frankivsk. (2020). *Kurs*. Retrieved from: <https://kurs.if.ua/platforma-gromad-obyednuye-ivano-frankivsk/>. [in Ukrainian].

11. Shevchenko, O., Romanova, V., Zhalilo, Ya., et al. (2020). *Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehionalnoho rozvytku v Ukraini*. Kyiv: NISD. S. 153. [in Ukrainian].
12. Yak partii podilyly mizh soboiu postiini komisii Ivano-Frankivskoi oblasnoi rady ta khto yikh ocholyv. (2020). *PIK*. Retrieved from: <https://pik.net.ua/2020/12/04/yak-partiyyi-podilyly-mizh-soboyu-postijni-komisiyi-ivano-frankivskoyi-oblasnoyi-rady-ta-hto-yih-ocholyv/>. [in Ukrainian].
13. Yaremchuk, V. (2020). Istoriohrafia ta empyrychna baza doslidzhen rehionalnoi politychnoi elity. *IPiEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy*. № 1(97). S. 149–183. [in Ukrainian].
14. 2020 International Foundation for Electoral Systems. (2020). *Local elections in Ukraine: Post-election report*. Retrieved from: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2021/02/IFES-Post-Election-Report-2020-Local-Elections-v1-2021-2-17-ENG.pdf>. [in Ukrainian].

Oleg Mykolaichuk. Decentralization and political parties of Ivano-Frankivsk region: electoral processes, programs and institutional transformations

The article examines the impact of the decentralization reform on the party system and electoral processes in the Ivano-Frankivsk region. The object of the study is political parties and electoral processes at the regional level of Ivano-Frankivsk region in the context of the implementation of the decentralization reform. An analysis is conducted of the transformations of the regional party system and electoral behavior under the influence of decentralization processes, as well as an assessment of changes in the programs of political parties and in the institutional principles of local self-government. The main focus is on analyzing the development of the regional party system, the course and results of the 2020 local elections, the evolution of party programs, and institutional transformations in the context of decentralization.

Decentralization remains one of the key reforms in Ukraine aimed at strengthening the democratic foundations and stability of the state. The completion of the main stage of this reform on the eve of the 2020 local elections has created new conditions for the functioning of political parties and electoral processes at the local level. Analysis of the impact of decentralization on the regional party system of Precarpathia makes it possible to identify the features of the transformation of the political life of the region, which is important for understanding national trends and the further development of democratic institutions.

Key words: decentralization, united territorial communities, local elections, political parties.

Відомості про автора:

Миколайчук Олег – аспірант кафедри політичних наук,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 22.11.2025

Прийнята 10.12.2025

Опублікована 28.01.2026